

УДК 378.147:378.14.015.62

Наталія Зінчук,
Вадим Зінчук

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВНЗ

У статті приділено увагу обґрунтуванню технологічних аспектів формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців під час навчання у ВНЗ, а саме: розкрито зміст аналітичної компетентності, з'ясовано технологічні аспекти її формування, доведено результативність запропонованого педагогічного впливу на сформованість аналітичної компетентності.

Ключові слова: компетентність, аналітична компетентність, педагогічна освіта, технологія формування аналітичної компетентності у ВНЗ.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Болонський процес у системі вищої освіти України невід'ємно пов'язаний із підвищенням якості підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, у тому числі за рахунок визначення критеріїв результативності вказаного процесу. Найбільш придатним для цього є вимір якості професійної підготовки через застосування поняття «компетентностей».

Міжнародними організаціями, українськими та закордонними науковцями і практиками постійно ведуться дискусії з приводу визначення змісту та наповнення компетентностей, демонстрація яких свідчить про набутий рівень професійно важливих якостей та виявляє професійну готовність до обраної діяльності, у тому числі і педагогічної. Вітчизняними розробниками змісту ключових компетентностей [1–2] особистості серед вагомих складників виділено аналітичні. На підставі опрацьованих наукових джерел можна дійти висновку, що ключові компетентності, яких потребує сучасне життя, включають в себе такі аналітичні складові, як уміння самостійно здобувати та обробляти інформацію, класифікувати, групувати інформацію, визначати спільні риси та розбіжності у досліджуваному матеріалі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аргументовано висловлювати свої думки та уміння відстоювати свою позицію, логічно мислити тощо.

Процес формування аналітичних складників професійної компетентності у майбутніх фахівців повинен бути орієнтованим як на сучасні досягнення психолого-педагогічної науки, так і на практику здійснення аналітичних досліджень, що у кінцевому підсумку забезпечить

досягнення фахівцем бажаних результатів у професійній діяльності. Такий підхід у вищій школі вимагає технологізації з метою підвищення його результативності; при цьому важливо чітко визначити мету, завдання, зміст, технологічні складові та очікувані результати.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У процесі дослідження обраної проблеми нашу увагу привернули наукові праці, у яких визначено: зміст поняття компетентності (Н. Бібік, І. Єрмакова, О. Овчарук, І. Погорілої, О. Савченко), введенням поняття «аналітична компетентність» (І. Абрамова, О. Назначило), вказані шляхи до вирішення проблеми професійної підготовки фахівців у вищих закладах освіти з посиленою увагою до аналітики (Г. Нагорна, Г. Савченко, В. Чайка).

Однак слід зазначити, що недостатньо ще вивчена проблема розробки технологій формування здатності до професійної аналітичної діяльності, в тому числі і при підготовці педагогів. При цьому аналіз наукових джерел психолого-педагогічної науки, що присвячені розкриттю даної проблеми, дає можливість стверджувати, що у сучасній вищій школі потрібно здійснювати такий навчально-виховний процес, який має гарантувати позитивний результат – високий рівень сформованості аналітичної компетентності.

Виходячи із важливості набуття аналітичної здатності розв'язувати професійні питання, виникла необхідність обґрунтувати технологічні аспекти формування даної професійної риси під час навчання у ВНЗ, що і визначається метою даної статті. Досягнення мети забезпечувало виконання наступних завдань: розкрити зміст аналітичної компетентності; з'ясувати технологічні аспекти її формування; довести результативність запропонованого педагогічного впливу на сформованість аналітичної компетентності.

Узагальнення психолого-педагогічної літератури показало, що компетентністю є особистісна здатність якісно виконувати свої обов'язки відповідно до обраної професійної сфери. З'ясовано, що професійна компетентність являє собою результат фахової підготовки і може бути описана за допомогою таких категорій: знання, уміння, навички, професійно важливі якості, ставлення до діяльності, професійні цінності, мотивація до діяльності, власні здібності, творчий підхід до справи, особистий досвід, способи діяльності, рефлексія результату, а також потяг до безперервної самоосвіти і самовдосконалення.

У сфері професійної підготовки аналітична компетентність майбутнього фахівця, виступаючи складовою їхньої професійної компетентності, являє собою інтегративну, динамічну, постійно збагачувану характеристику, що обумовлює здатність до виконання професійних аналітичних завдань. При цьому наголос робиться на: знанні теорії організації аналітичного процесу; вмінні обирати, обґрунтовувати та

застосовувати відповідні аналітичні методи; розвиток логічного мислення, творчого підходу до даного напрямку професійної діяльності та набуття досвіду в ньому.

У ході дослідження практичного стану процесу формування аналітичної компетентності було встановлено, що: студенти недостатньо обізнані із змістом та місцем аналізу у професійній діяльності, мають низький рівень мотивації до її здійснення; рівень аналітичних знань та умінь при виконанні фахових практичних завдань виявився недостатнім.

Враховуючи актуальність проблеми та недостатній рівень її теоретичної розробленості й практичної реалізації, було обґрунтовано, що розв'язати це протиріччя можливо за умови особливого підходу до розробки змісту аналітичної підготовки майбутніх фахівців, впровадженню навчальних методів і прийомів, що активізують мислення студентів та спонукають до творчих пошуків, підвищують інформативність та забезпечують практичну спрямованість навчального матеріалу, а також посиленої уваги до самостійної навчальної діяльності майбутніх фахівців, результатом якої є наближення до майбутньої професійної діяльності завдяки набуттю аналітичного досвіду під час підготовки у ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Технологічний аспект формування аналітичної компетентності може бути описаний наповненням та послідовністю дій, що забезпечують досягнення бажаного результату – сформованості аналітичної компетентності. На початку експериментальної роботи було висунуто припущення про те, що дієвість процесу формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах буде залежати від результатів впровадження у навчально-виховний процес моделі, що представляє концептуальні аспекти досліджуваного процесу та взаємозв'язок його елементів. Модель процесу формування аналітичної компетентності має три взаємопов'язані блоки – концептуальний, змістово-технологічний та результативний.

Концептуальний блок включає мету, завдання формування аналітичної компетентності, функції та принципи формування, критерії та показники сформованості аналітичної компетентності, а також педагогічні умови формування компетентності з аналітики. Змістово-технологічний блок об'єднує п'ять етапів забезпечення процесу формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців. Останній блок моделі – результативний – передбачає діагностику результатів сформованості усіх складових аналітичної компетентності за визначеними рівнями.

Побудована нами технологія передбачала створення студентам умов для розкриття аналітичного потенціалу, а саме: донести до студентів сучасні вимоги до професійної майстерності, а також потребу у розвитку складників аналітичної компетентності; розкрити кожній особистості цінності й переваги оволодіння аналітикою для майбутньої роботи;

виробити у майбутніх фахівців впевненість у можливості професійного становлення з обраного напрямку під час професійної підготовки у вищому закладі освіти; допомогти кожному студенту у реалізації наміченої ним індивідуальної траєкторії саморозвитку, підтримувати необхідний рівень мотивації в процесі підготовки, використовуючи науково обгрунтоване поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і прийомів навчання та виховання, а також забезпечити можливість здобуття первинного професійного досвіду з аналітичної діяльності.

Процес формування даної професійної здатності неможливий без врахування таких принципів: науковості, збалансованості теорії та практики, проблемності навчання, доступності, акцентованості на результати навчання, перспективності. Послідовність процесу формування аналітичної компетентності передбачала проходження наступних п'яти етапів:

- підготовчий (виділення аналітики у складі фахової діяльності, введення понять «професійної компетентності», «аналітичної компетентності»; ознайомлення із змістом вивчення дисциплін, які за закріпленими темами найбільше вплинуть на сформованість аналітичної компетентності, окреслення основних підходів до методики формування усіх компонентів професіоналізму з аналітики та забезпечення цілісності сприйняття зазначених положень);

- мотиваційний (створення позитивної установки на необхідність оволодіння аналітикою як частини професійної компетентності, а саме: здійснення цілеспрямованих заходів по стимулюванню у майбутніх фахівців пізнавального інтересу та потреби в оволодінні необхідними знаннями, вміннями, навичками з аналітичної діяльності);

- когнітивний (пов'язаний із засвоєнням системи знань та конкретних умінь, необхідних для аналітичної діяльності – включення студентів у навчально-пізнавальну діяльність для усвідомлення окремих типів професійних завдань, важливості їх виконання, методик здійснення аналітичної обробки фахової інформації та методики самоперевірки навчальних досягнень);

- дієво-практичний (самостійність та творчий підхід до вирішення професійних аналітичних завдань, удосконалення власних умінь та набуття навичок шляхом використання різних методів аналітичного опрацювання професійної інформації; поглиблення теоретичних положень з аналітики та набуття первинного професійного досвіду шляхом самостійної аналітичної обробки фахової інформації та підготовки аналітичних оглядів за обраною тематикою);

- оцінно-результативний (спрямований на оцінку та самооцінку навчальних досягнень студентів, а саме: зіставлення результатів процесу навчання за допомогою розроблених критеріїв і показників сформованості аналітичної компетентності, самоаналіз студентами своєї діяльності,

виявлення навчальних і професійних досягнень та прорахунків, аналіз їх причин та внесення у подальшому коректив).

Для перевірки ефективності технології формування аналітичної компетентності було проведено спостереження за якістю набуття даної професійної риси серед студентів Університету менеджменту освіти на підставі таких критеріїв:

- ціннісно-мотиваційний, в межах якого виділялись такі показники, як ступінь усвідомлення студентами значущості аналітичної компетентності у професійній діяльності, вектор спрямованості особистості майбутнього фахівця (рівень розвитку у експериментальних групах (ЕГ) – 70,1 % проти 56,3 % у контрольних групах (КГ));
- когнітивно-операційний (володіння знаннями про сутність, зміст, методи, способи аналізу, продуктивність виконання практичних фахових завдань з аналітики, первинний досвід аналітичної діяльності) – 52,8 % у ЕГ та 44,6 % у КГ;
- рефлексивно-оцінний (рівень розвитку логічного мислення, рівень творчості студента, адекватність самооцінки, прагнення до удосконалення професіоналізму в аналітиці) – 61,9 % у ЕГ на відміну від КГ, у яких 35,0 %.

Це підтверджує ефективність впровадженої технології формування аналітичної компетентності серед майбутніх фахівців.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами здійсненої роботи можна зробити ряд теоретичних та практичних висновків:

Аналітична компетентність – це складна інтегрована риса особистості, яку потрібно цілеспрямовано формувати в умовах вищого закладу освіти, при цьому головним є формування реального образу та позитивних мотивів оволодіння аналітикою як основи для прийняття вірних професійних рішень у майбутній роботі; організація навчально-виховного процесу, спрямованого на розкриття аналітичного потенціалу студентів та набуття первинного професійного досвіду; формування потреби і можливості в аналітичній рефлексії.

Технологія формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців включає концептуальну, змістову та результативну складові. Серед них докладно описана послідовність та принципи цілеспрямованого впливу на формування аналітичної компетентності; нами зроблений наголос на оновлення змісту та методики професійного навчання майбутніх фахівців, що полягає у посиленій увазі до формування змісту аналітичних складових професійної компетентності та обґрунтування методів і прийомів педагогічного впливу з метою засвоєння необхідних знань з аналітики, набуття умінь вірного вибору та використання аналітичних методів, розвиток логічного мислення та творчості аналітичного дослідження.

Експериментальна перевірка впровадження технології формування аналітичної компетентності дала позитивні якісні результати, а саме ціннісно-мотиваційна складова аналітичної компетентності сформована на 13,8 % краще, когнітивно-операційна – на 8,2 %, рефлексивно-оцінна – на 27,0 % відповідно.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження пов'язано із впровадженням педагогічної технології формування аналітичної компетентності серед студентів різних педагогічних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Компетентнісна освіта : від теорії до практики / Н. М. Бібік та ін. – К. : Плеяди, 2005. – 120 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.